

WSPÓLNOTA WYWIADOWCZA POLSKI

Wszystkie wspólnoty wywiadowcze państw Europy Wschodniej po rozpadzie ZSRR stanęły w obliczu problemu reorganizacji ze względu na zmiany kursu politycznego tych państw. Polska nie zdecydowała się na całkowite zlikwidowanie istniejącej bazy, tworząc w oparciu o nią nowe służby specjalne. Jednakże w późniejszym okresie z tego powodu ciągle stawały się one obiektem ataków najbardziej radykalnych nacjonalistów spośród elit politycznych kraju. Posiadające duże doświadczenie zawodowe, służby specjalne zostały wciągnięte w gry polityków, kiedy to jeden człowiek, ogarnięty obsesją walki z „komunistyczną przeszłością”, zdołał wyrządzić ogromne szkody służbom specjalnym własnego kraju.

Współczesna polska wspólnota wywiadowcza ma wyraźnie antyrosyjski kierunek działalności, ściśle współdziała ze służbami specjalnymi państw NATO i udostępnia swoją infrastrukturę dla działań ich funkcjonariuszy.

HISTORIA ROZWOJU SŁUŻB SPECJALNYCH W POLSCE

Po utworzeniu Rzeczypospolitej Polskiej (1989 – obecnie), w 1990 r. powołano Urząd Ochrony Państwa (UOP) – cywilną służbę wywiadu i kontrwywiadu, a w 1991 r. – Wojskowe Służby Informacyjne (WSI), realizujące zadania wywiadu i kontrwywiadu wojskowego.

6 kwietnia 1990 r. Sejm uchwalił „Ustawę o Urzędzie Ochrony Państwa”, na podstawie której rozwiązano „komunistyczną” Służbę Bezpieczeństwa (SB) Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (PRL, 1944–1989), a wszyscy jej funkcjonariusze zostali zwolnieni. Mogli oni wystąpić z wnioskiem o przyjęcie do służby w nowo utworzonej organizacji pod warunkiem uzyskania pozytywnej opinii w wyniku weryfikacji przeprowadzonej przez specjalną komisję rządową. Weryfikację, przeprowadzoną w lipcu i sierpniu 1990 r., przeszło około 70% (ok. 10 tys.) funkcjonariuszy, z których do służby przyjęto 4,5 tys. osób¹.

W powstaniu UOP decydujące znaczenie odegrała Centralna Agencja Wywiadowcza

¹ Агнешка Гоголевска. Трансформация служб государственной безопасности и разведки в Польше – неоконченная работа, 2021 г. Веб-страница <https://doi.org/10.11610/Connections.rus.20.1.01>.

(CIA) USA². W dniu 2 maja 1990 r. w Lizbonie odbyło się pierwsze spotkanie amerykańskich i polskich oficerów wywiadu. Przedstawiciele Polski oficjalnie oświadczyli o zaprzestaniu działalności w USA, a także o zainteresowaniu współpracą i poprosili o pomoc w formowaniu służby. Z kolei strona amerykańska wyraziła zainteresowanie oceną sytuacji w krajach bałtyckich i ZSRR jako całości przez polskie służby specjalne.

W październiku 1990 r. przedstawiciele UOP pomyślnie przeprowadzili operację ***Friendly Saddam***, w trakcie której z Iraku ewakuowano sześciu amerykańskich wojskowych, w tym czterech funkcjonariuszy CIA. Po tym wydarzeniu rozpoczęła się ścisła współpraca w zakresie szkolenia polskich funkcjonariuszy, przekazywania im sprzętu technicznego oraz finansowania ich działalności. Bezpośrednio po rozpadzie ZSRR Polska okazała się jedynym krajem Europy Wschodniej, którego służba specjalna znajdowała się w dobrym stanie i była gotowa pomagać USA. W Czechosłowacji wywiad został zlikwidowany, w Rumunii – rozbitý na kilka mniejszych służb, węgierscy i bułgarscy oficerowie wywiadu odmówili współpracy, a przedstawiciele NRD Amerykanie uważali za niewiarygodnych. CIA zaczęła wykorzystywać Polaków w tych regionach, do których nie miała dostępu lub gdzie był on ograniczony – w Angoli, Iraku, Iranie, na Kubie, w Nigerii, Korei Północnej i, rzecz jasna, w Rosji. Polscy wywiadowcy umiejętnie prowadzili werbunek agentów, co w latach 90. było słabą stroną CIA. Ponadto funkcjonariusze Agencji Bezpieczeństwa Narodowego USA (NSA) wyposażyli posterunki rozpoznania radiowego wzdłuż granicy polsko-radzieckiej.

W tym samym czasie w Polsce nie ustało szykanowanie byłych funkcjonariuszy służb specjalnych PRL oraz ich informatorów. Od końca 1989 r. w Polsce rozpoczęła się dyskusja na temat procesu lustracji – uregulowania ich dostępu do służby państwowej, co było aktywnie wykorzystywane w walce politycznej. W ramach lustracji w 1992 r. minister spraw wewnętrznych Antoni Macierewicz opublikował tzw. „listę Macierewicza”³. Nazywał siebie „łowcą komunistów” i obiecywał oczyszczenie agencji wywiadowczych ze wszystkich byłych członków partii. Lista została przygotowana przez UOP i znalazło się na niej 64 polityków i działaczy społecznych, którzy według danych archiwalnych współpracowali ze Służbą Bezpieczeństwa PRL.

Jaskrawym przykładem może być „sprawa Olina”. Pod koniec grudnia 1995 r. minister

² Джон Помфрет. Из Варшавы с любовью: польские шпионы, ЦРУ и формирование маловероятного альянса, 2021 г. Веб-страница http://samlib.ru/a/aristah_w_s/.

³ Веб-страница <https://andrzejewski.siedlce.pl/lista-macierewicza.html>.

spraw wewnętrznych Andrzej Milczanowski oskarżył urzędującego premiera Józefa Oleksego (który rzekomo nosił kryptonim „Olin”) o współpracę z rezydentami KGB ZSRR w Polsce. W rezultacie premier musiał podać się do dymisji. Śledztwo prowadził UOP, który nie przedstawił niezbitych dowodów na taką działalność. Tym samym Urząd wywołał nieufność wobec służby wśród elit politycznych Polski.

W 1997 r. uchwalono „Ustawę o lustracji”. W 1998 r. utworzono Instytut Pamięci Narodowej – Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, na który nałożono obowiązek przeprowadzania procedur lustracyjnych wobec obywateli Polski podlegających przepisom tej ustawy.

Głównym kierunkiem pracy UOP została Federacja Rosyjska. Na początku lat 90. polski wywiad aktywnie werbował agentów wśród rosyjskich „handlowców-turystów”. Działano dość prostacko – stwarzając sytuację kompromitującą, zapędzano człowieka do kąta i proponowano współpracę. Czasami werbowano „w ciemno”: skłaniano do wykonywania pozornie niewinnych poleceń, a następnie powierzano bardziej skomplikowane zadania. W przypadku odmowy grożono zablokowaniem działalności gospodarczej, oskarżeniem o szpiegostwo i zakazem wjazdu do kraju, konfiskatą towaru i pieniędzy lub przetrzymaniem rosyjskiego gościa przez kilka dni na komisariacie policji za rzekome naruszenie polskiego prawa.

W 1996 r. przeprowadzono reformę służby, w wyniku której obowiązki UOP przesunęły się z klasycznego zbierania informacji w kierunku funkcji śledczych (w zakresie przestępstw gospodarczych) oraz antyterrorystycznych, pozostawiając bez zmian zadania kontrwywiadu i ochrony informacji niejawnych. Po tych zmianach UOP zaczął szerzej stosować metody śledcze, obserwację, podsłuch rozmów itp. W okresie swojego istnienia UOP zajmował się wykrywaniem „rosyjskich szpiegów” i przyczyniał się do wydalenia rosyjskich dyplomatów.

Po zwycięstwie sił lewicowych w wyborach parlamentarnych oraz z powodu silnego upolitycznienia UOP, w maju 2002 r. Urząd został zlikwidowany, a w jego miejsce utworzono dwie nowe struktury specjalne – Agencję Wywiadu (AW) oraz Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ABW) – z podziałem na zadania wywiadowcze i kontrwywiadowcze.

Nowo mianowany szef ABW Andrzej Barcikowski pierwszym rozkazem zwolnił 420 funkcjonariuszy UOP. Były adiunkt Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego nie był kadrowym kontrwywiadowcą, a do sektora bezpieczeństwa trafił dopiero po wyborach w 2001 r., aktywnie opowiadając się za przeprowadzeniem reformy

polskich służb specjalnych.

Ciosem dla reputacji polskich służb specjalnych stało się prowadzone w latach 2008–2020 śledztwo w sprawie funkcjonowania w Polsce w latach 2002–2003 tajnego więzienia CIA. Zarzuty postawiono Zbigniewowi Siemiątkowskiemu, który w tym czasie kierował Agencją Wywiadu⁴. Więzienie znajdowało się na terenie szkoły wywiadu tej służby w rejonie wsi Stare Kiejkuty. Amerykanie stosowali niedozwolone metody przesłuchań – pozbawianie snu, podtapianie (waterboarding) i inne. Łącznie przez więzienie przeszło ok. 11 więźniów. W późniejszym czasie zarzuty wobec Siemiątkowskiego wycofano z braku dowodów, chociaż Europejski Trybunał Praw Człowieka w 2014 r. potwierdził istnienie więzienia w Polsce.

Tworzenie wojskowych służb specjalnych poszło inną drogą. Od lipca 1990 r. do lipca 1991 r. powstające struktury wywiadu i kontrwywiadu wojskowego przeszły kilka etapów przekształceń, aż zostały utworzone Wojskowe Służby Informacyjne (WSI). I choć funkcjonariusze nie przechodzili procedury weryfikacji przed specjalną komisją rządową, w trakcie tych przekształceń około 1 tys. oficerów (40% pierwotnego stanu) zostało zwolnionych lub odeszło ze służby na własne życzenie. Co znamienne, 70% (700 osób) odchodzących zajmowało stanowiska kierownicze.

Mimo profesjonalizmu zademonstrowanego przez funkcjonariuszy WSI podczas rozlokowania polskich wojsk w Iraku i Afganistanie, służba ta nigdy nie cieszyła się zaufaniem aktualnego rządu Polski. Wpływ na to miał fakt sformowania jej bez przejścia weryfikacji, a także inicjowane przez UOP liczne oskarżenia oficerów WSI o szpiegostwo na rzecz Rosji. Likwidacja WSI nastąpiła po wyborach parlamentarnych w 2005 r. Do władzy doszedł prawicowy rząd pod przywództwem „Prawa i Sprawiedliwości” (PiS). Sejm 9 czerwca 2006 r. uchwalili ustawę przewidującą:

- rozformowanie WSI do 30 września 2006 r.;
- utworzenie komisji likwidacyjnej na czele z Antonim Macierewiczem;
- powołanie dwóch nowych organizacji – Służby Wywiadu Wojskowego (SWW) oraz Służby Kontrwywiadu Wojskowego (SKW).

W lutym 2007 r. Macierewicz opublikował raport⁵ z prac komisji, w którym WSI uznano

⁴ Экс-главу польской разведки обвиняют в создании секретной тюрьмы ЦРУ // Вести, 28.03.2012, <https://www.vesti.ru/article/1870326>.

⁵ Веб-страница <https://sip.lex.pl/akty-prawne/mp-monitor-polski/podanie-do-publicznej-wiadomosci-raportu-o-dzialaniach-zolnierzy-i-17329940>

za organizację przestępczą, odizolowaną od wspólnoty wywiadowczej, zaangażowaną w nielegalną działalność (handel bronią, inwigilację polskiej elity politycznej, ingerencję w rynek paliwowo-energetyczny kraju). Twierdzono, że w latach 90. WSI zostały spenetrowane przez „rosyjskich szpiegów”. W dokumencie opisano operacje WSI i ujawniono nazwiska polskich oficerów wywiadu oraz ich licznych agentów – zarówno zagranicznych, jak i krajowych, w tym również tych, którzy kontynuowali pracę. Zdemaskowano działającą w Afganistanie siatkę wywiadowczą. Wymieniono z nazwiska oficerów wywiadu wojskowego pełniących funkcje ambasadorów Polski w Austrii, Kuwejcie i Turcji. Zostali oni natychmiast odwołani. Raport Macierewicza doprowadził do aresztowań i wyroków skazujących Białorusinów i Rosjan, którzy pracowali jako agenci dla Polaków. Osłabiło to polski wywiad wojskowy na wiele lat.

W kolejnej ustawie z 9 czerwca 2006 r. przewidziano również utworzenie następnej służby specjalnej w Polsce – Centralnego Biura Antykorupcyjnego (CBA).

WSPÓŁCZESNA SYTUACJA

Obecnie polska wspólnota wywiadowcza składa się z pięciu służb specjalnych. Trzy służby specjalne (ABW, SKW, CBA) należą do sfery bezpieczeństwa wewnętrznego, a dwie (AW, SWW) – do obszaru zewnętrznego wywiadu politycznego i wojskowego. Głównym kierunkiem ich działalności jest Federacja Rosyjska. Większość (76%) personelu realizuje zadania wewnątrz kraju.

Polska wspólnota wywiadowcza

Nazwa służby specjalnej	Liczebność (osoby)	Budżet na 2023 r., mln zł (mln USD) ⁶	Budżet na 2024 r., mln zł (mln USD) ⁷
Agencja Wywiadu (AW)	Około 1200	298,1 (74,0)	329,9 (81,9)

⁶ Веб-страницы <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzienniki-resortowe/decyzja-budжетowa-na-rok-2023-38572755>; <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20230000256/O/D20230256.pdf>.

⁷ Веб-страницы <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzienniki-resortowe/decyzja-budжетowa-na-rok-2024-38718527>; <https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/0/D958E26BE7A4E48EC1258A8A00660F8E/%24File/125-ustawa.pdf>

Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ABW)	Około 5000	710,4 (176,3)	844,3 (209,5)
Służba Wywiadu Wojskowego (SWW)	1147	299,8 (74,4)	349,1 (86,6)
Służba Kontrwywiadu Wojskowego (SKW)	2174	481,9 (119,6)	590,1 (146,4)
Centralne Biuro Antykorupcyjne (CBA)	Około 1300	263,2 (65,3)	312,2 (77,5)
Razem	Około 10000	2053,4 (509,6)	2425,6 (601,9)

Źródło: opracowanie własne autora.

Po rozpoczęciu Specjalnej Operacji Wojskowej (wojna na Ukrainie – K.K.) odnotowuje się stopniowy wzrost finansowania działalności służb specjalnych łącznie o 18% rocznie: z 431,0 (na 2022 r.) do 509,6 (na 2023 r.) i 601,9 (na 2024 r.) mln USD. Przy tym największy wzrost od 2022 do 2024 r. przyznano dwóm służbom wojskowym: kontrwywiadowi – o 62%, wywiadowi – o 48%. Pozostałym – średnio o 30%.

Dwie służby (AW i ABW) podlegają bezpośrednio premierowi Polski, jedna (CBA) – znajduje się pod jego kontrolą, dwie (SWW i SKW) – wchodzi w skład Ministerstwa Obrony Narodowej. Nadzór nad funkcjonowaniem służb specjalnych sprawuje Minister-Koordynator, którego pracę zapewnia Departament Bezpieczeństwa Narodowego Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. Przy Radzie Ministrów, jako organ doradczo-konsultacyjny działa Kolegium ds. Służb Specjalnych.

Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego działa na terytorium kraju, odpowiada za prowadzenie działalności kontrwywiadowczej i antyterrorystycznej, pracę agenturalną z cudzoziemcami, zapobieganie przemytowi broni, technologii, nielegalnemu obrotowi środkami

odurzającymi i substancjami psychotropowymi, walkę z korupcją urzędników państwowych i przestępczością gospodarczą, ochronę informacji niejawnych oraz cyberbezpieczeństwo.

Siedziba główna ABW znajduje się w centralnej części Warszawy. Mieści się tam również Centrum Antyterrorystyczne, które działa w trybie całodobowym. W jego skład wchodzi przedstawiciele wszystkich służb specjalnych Polski, a także Biura Ochrony Rządu (obecnie Służba Ochrony Państwa – K.K.), Policji, Służby Celnej i Straży Granicznej.

Agencji w 2019 r. przekazano teren dawnego stadionu klubu piłkarskiego „Gwardia” w pobliżu siedziby AW w celu wybudowania tam nowego kompleksu reprezentacyjnego. Obecnie nie ma planów budowy. W Warszawie znajduje się również kilka innych obiektów ABW, w tym Biuro Badań Kryminalistycznych i Centrum Logistyki. Na przedmieściach stolicy, we wsi Emów mieści się ośrodek szkoleniowy ABW.

Agencja wykorzystuje trzy stacje namierzania radiowego: Dziwnów (na wybrzeżu Bałtyku, północno-zachodnia część kraju), Miłocin (10 km na południowy wschód od Gdańska, na północnym wschodzie Polski) oraz Siedliska (3 km na wschód od Przemyśla, 2 km na zachód od granicy z Ukrainą, południowo-wschodnia część kraju). Na obiektach umieszczono pięć anten typu „Krug”: po dwie w Dziwnowie i Siedliskach oraz jedną w Miłocinie. Obiekty tworzą trójkąt, co pozwala z dużą dokładnością określać lokalizację pracujących środków radioelektronicznych na terytorium państwa. Zdaniem przedstawicieli ABW rosyjskie służby specjalne w zaistniałej sytuacji prowadzą wywiad totalny i korzystają z usług każdej, nawet najmniej znaczącej osoby, która zgodzi się na współpracę. W maju 2024 r. Agencja poinformowała, że zlikwidowała „rosyjską siatkę szpiegowską”⁸. Szczególną uwagę funkcjonariusze ABW poświęcają obywatelom rosyjskim stale mieszkającym i prowadzącym biznes w Polsce, posiadającym bliskie lub rodzinne powiązania z pracownikami przedsiębiorstw strategicznych, a także posiadającymi nieruchomości za granicą lub dzieci uczące się za granicą. Ważne znaczenie polskie służby specjalne przypisują uchodźcom ukraińskim znajdującym się w sytuacji zależności, ponieważ przy użyciu metod administracyjnych można wywrzeć na nich presję i skłonić do współpracy. W pierwszej kolejności dotyczy to osób uciekających przed mobilizacją, którym stawia się wybór: albo będą prowadzić działalność wywiadowczą na terytorium Rosji, albo zostaną deportowani na Ukrainę.

⁸ The Misfits Russia Is Recruiting to Spy on the West // The Wall Street Journal, 14.05.2024, <https://www.wsj.com/world/europe/the-misfits-russia-is-recruiting-to-spy-on-the-west-7417b2b5>.

Jednym z kierunków pracy służb specjalnych Polski jest pozyskiwanie informacji wywiadowczych o charakterze technicznym. Jaskrawym tego przykładem może być przypadek zatrzymania w lipcu 2021 r. obywatela Rosji Aleksandra Derkunskiego, szefa dwóch firm: międzynarodowej „DZ Consulting” i polskiej „Rusolut”⁹. Pod przykrywką działalności komercyjnej sprzedał on przedstawicielom ABW zestaw sprzętowo-programowy do pozyskiwania danych z elektronicznych urządzeń pamięci, opracowany w Rosji na potrzeby państwowe i objęty klauzulą „tajne”. Według opinii funkcjonariusza rosyjskiej Federalnej Służby Bezpieczeństwa użycie tej technologii zostało ujawnione USA (Federalne Biuro Śledcze, Agencja Wywiadu Wojskowego DIA, Departament Bezpieczeństwa Krajowego), Polsce (ABW, Centralne Biuro Zwalczania Cyberprzestępczości), Niemczech (Federalny Urząd Bezpieczeństwa Techniki Informatycznej, Federalna Służba Wywiadowcza BND) oraz przez inne służby specjalne państw NATO¹⁰.

W sprawie oskarżony był również starszy oficer Kurskiego Ośrodka Badawczego 18. Centralnego Instytutu Badawczego Ministerstwa Obrony RF Jewgienij Tarutin, który przekazał Derkunskiemu materiały. W czerwcu 2023 r. obaj figuranci zostali skazani: Derkunski na dziewięć lat kolonii o zaostrowym rygorze, Tarutin – na osiem lat. W dniu 29 maja 2023 r. polski prezydent Andrzej Duda zatwierdził ustawę o utworzeniu komisji ds. badania wpływów rosyjskich na bezpieczeństwo wewnętrzne kraju w latach 2007–2022. Komisja została wyposażona w prawo do podejmowania decyzji bez wyroku sądowego o pozbawieniu „winnych” prawa do zajmowania stanowisk państwowych na okres dziesięciu lat. Jej działalność prowadzona jest (była – K.K.) pod nadzorem ABW. Polski kontrwywiad przekształcił się faktycznie w organ cenzury politycznej, którego zadaniem stała się walka z tymi, którzy wyrażają alternatywny punkt widzenia.

W maju 2024 r. na Białoruś wyjechał polski sędzia Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie Tomasz Szmydt i poprosił o azyl polityczny. Wzywał do suwerenności Polski w stosunkach międzynarodowych, występując przeciwko dominującym wpływom USA i Wielkiej Brytanii. Jego zachowanie zostało ocenione jako wyczerpujące

⁹ Ростовского бизнесмена приговорили к 9 годам за госизмену // ГородN, 08.06.2023, https://gorodn.ru/razdel/vlast/skandaly_chp/41797/

¹⁰ Документальный фильм «Анатомия предательства: контрразведка против Польши» // Телеканал «Звезда», 18.04.2024, <https://tvzvezda.ru/video/films-online/20244181111-2ko2H.html>.

znamiona działalności szpiegowskiej¹¹. Z obywatelami innych państw sprawa jest prostsza – można ich wydalić z Polski bez przedstawiania jakichkolwiek oficjalnych zarzutów. Zgodnie z polskim prawodawstwem wystarczy stwierdzić, że cudzoziemiec stanowi „zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego państwa”.

W marcu 2024 r. premier Donald Tusk podpisał rozporządzenie o reformie ABW¹², w którym od 1 lipca 2024 r. przewidziano:

- przywrócenie zlikwidowanych w 2017 r. dziesięciu delegatur Agencji w województwach. Tym samym ich liczba zostanie zwiększona do 15;
- utworzenie w składzie centrali ABW pięciu departamentów: bezpieczeństwa teleinformatycznego, kontrwywiadu, postępowań karnych, zabezpieczenia operacyjno-technicznego, ochrony informacji niejawnych;
- rozformowanie Centrum Prewencji Terrorystycznej.

Agencja Wywiadu prowadzi wywiad polityczny, gospodarczy, wojskowo-strategiczny oraz naukowo-techniczny poza granicami kraju, realizuje działania w zakresie ochrony zagranicznych placówek Polski i ich pracowników, przeciwdziałania międzynarodowemu terroryzmowi, ekstremizmowi, nielegalnemu handlowi bronią, materiałami wybuchowymi i substancjami psychotropowymi oraz technologiami. Głównym rodzajem działalności AW jest wywiad agenturalny. Główna siedziba Agencji znajduje się w centrum Warszawy. Według byłego szefa Agencji Grzegorza Małeckiego konieczna jest budowa nowego budynku, ponieważ „stary się rozpada i po prostu nie pomieści więcej ludzi”¹³. Na południowo-wschodnich obrzeżach stolicy znajduje się obiekt w którym rozlokowano centrum analityczne i węzeł łączności. Ok. 145 km na północ od miasta znajduje się ośrodek szkoleniowy Stare Kiejkuty. W pobliżu granicy z obwodem kaliningradzkim Rosji wyekwipowano centrum wywiadu radioelektronicznego w miejscowości Świadki Iławeckie. Jego eksploatacja prowadzona jest wspólnie z Agencją Bezpieczeństwa Narodowego (NSA) USA. Konstrukcje antenowe zamontowano na kratownicowym maszcie o wysokości 20 m. Według doniesień ich zasięg

¹¹ Zarzuty szpiegostwa dla Tomasza Szmydta? Grozi mu dożywocie // Rzeczpospolita, 09.05.2024, <https://www.rp.pl/przestepczosc/art40326341-zarzuty-szpiegostwa-dla-tomasza-szmydta-grozi-mu-dozywocie>.

¹² ABW wraca do przeszłości. Na mapie Polski pojawią się “nowe” delegatury // InfoSecurity24, 14.03.2024, <https://infosecurity24.pl/sluzby-specjalne/agencja-bezpieczenstwa-wewnetrznego/abw-wraca-do-przeszlosci-przywrocono-zlikwidowane-delegatury>.

¹³ «Мы застряли в 2000-х»: польские спецслужбы жалуются на бедность // EADaily, 12.04.2024, <https://eadaily.com/ru/news/2024/04/12/my-zastrjali-v-2000-h-polskie-specsluzhby-zhaluyutsya-na-bednost>.

wynosi do 1000 km¹⁴. Funkcjonariusze Agencji prowadzą aktywną działalność w zakresie werbowania obywateli Rosji i Białorusi. Przykładami są fakty zatrzymania w lipcu 2019 r. asystenta pełnomocnego przedstawiciela prezydenta RF w Uralskim Okręgu Federalnym Aleksandra Worobiowa. W marcu 2023 r. białoruskiego blogera – szefa portalu analitycznego Belarus Security Blog – Andreja Porotnikowa, a w styczniu 2024 r. – pracownika strategicznego zakładu w mieście Penza. Według słów ambasadora RF w Polsce Siergieja Andriejewa, w lutym 2024 r. lokalne służby specjalne zaczęły podejmować uporczywe próby zwerbowania rosyjskich dyplomatów¹⁵. W celu ukrycia swojej pracy Agencja tworzy różne fundacje, platformy informacyjne i analityczne, zasłaniając się działalnością naukową lub dziennikarską. I tak w Warszawie utworzono Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, w którym 20% pracowników stanowią etatowi funkcjonariusze Agencji Wywiadu, a 50% jest w ten czy inny sposób powiązanych z polskimi służbami specjalnymi¹⁶.

Centralne Biuro Antykorupcyjne to służba specjalna utworzona do walki z korupcją w organach władzy państwowej i samorządowej oraz z działalnością godzącą w interesy ekonomiczne państwa. Siedziba CBA znajduje się w pobliżu Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, w centralnej części Warszawy. W skład służby wchodzi 12 delegatur równomiernie rozmieszczonych na terytorium kraju. Biuro za pomocą specjalistycznego oprogramowania *Pegasus*, zakupionego od izraelskiej firmy NSO Group i nielegalnie instalowanego zdalnie na telefonach, podsłuchiwało byłego premiera Mateusza Morawieckiego, lidera opozycyjnej „Koalicji Obywatelskiej” Donalda Tuska, a także innych znanych polityków, biznesmenów, adwokatów i działaczy społecznych. Program pozwala na uzyskanie pełnego dostępu do danych, w tym wiadomości w szyfrowanych komunikatorach¹⁷.

W marcu 2024 r. przygotowano i przekazano Radzie Ministrów do rozpatrzenia projekt ustawy o likwidacji CBA. Według słów Ministra-Koordynatora Służb Specjalnych Tomasza Siemoniaka biuro ma złą reputację, która „kojarzy się tylko z problemami, aferami, awanturami

¹⁴ Веб-страница <https://www.zawszecujni.pl/2018/04/wiemy-jak-wyglada-w-srodku-baza-w.html>.

¹⁵ Посол: российских дипломатов пытаются вербовать спецслужбы Польши // Московский комсомолец, 07.02.2024, <https://www.mk.ru/politics/2024/02/07/posol-rossiyskikh-diplomatov-pytayutsya-verbovat-specsluzhby-polshi.html>.

¹⁶ Как польские спецслужбы вербуют белорусов. Пример Андрея Поротникова // Астровецкая праўда, 30.08.2023, <https://ostrovets.by/news/novosti/news39691.html>.

¹⁷ Премьер Польши рассказал о масштабах прослушки в стране с помощью Pegasus // РБК, 13.02.2024, <https://www.rbc.ru/politics/13/02/2024/65cb8c059a79473e8ac611cd>.

i nieprofesjonalnymi działaniami”¹⁸. Przewiduje się przekazanie jego kompetencji Krajowej Administracji Skarbowej oraz Policji. Premier podpisał już zarządzenie o utworzeniu międzyresortowego zespołu ds. opracowania koncepcji i przygotowania procesu rozformowania CBA.

Głównymi zadaniami SKW są: prowadzenie działalności kontrwywiadowczej na terytorium kraju, zapobieganie i wykrywanie przestępstw popełnianych przez żołnierzy w czynnej służbie, ochrona jednostek wojskowych i przedstawicieli sił zbrojnych (SZ) przebywających poza granicami kraju, zapewnienie ochrony informacji niejawnych, badań naukowych i prac rozwojowych. W stolicy państwa rozmieszczone są trzy formacje SKW: w centrum – centrala służby oraz jej delegatura przy Dowództwie Generalnym Rodzajów Sił Zbrojnych, w części północnej – zarząd SKW w Warszawie. Na terytorium Polski znajduje się jeszcze pięć zarządów, a także ośrodek szkoleniowy i węzeł łączności Skierniewice (60 km na południowy zachód od stolicy).

SWW realizuje działalność wywiadowczą na rzecz kierownictwa wojskowo-politycznego państwa, w tym z zastosowaniem środków rozpoznania radioelektronicznego, oraz kontrolę realizacji umów międzynarodowych. Główna siedziba służby znajduje się w centralnej części Warszawy. 15 km na północny zachód od miasta mieści się ośrodek szkoleniowy Janówek Pierwszy. Po drugiej stronie ulicy znajduje się centrum rozpoznania radiowego (RR), w pobliżu którego pole antenowe wyposażone w ponad 30 anten. W rejonie Chotomowa (5 km na południowy wschód od centrum RR) zlokalizowany jest posterunek RR, na którego terenie zainstalowano cztery szerokopasmowe anteny logarytmiczno-periodyczne. W celu pozyskiwania informacji SWW współpracuje z formacjami sił zbrojnych:

- Centrum Rozpoznania Kosmicznego Wojsk Lądowych (Białobrzegi);
- centrami rozpoznania radioelektronicznego Wojsk Lądowych (Przasnysz), Sił Powietrznych (Grójec) i Marynarki Wojennej (Gdynia);
- pododdziałami Marynarki Wojennej wyposażonymi w okręty rozpoznawcze i samoloty wczesnego ostrzegania (AWACS).

Polskie władze przywiązują dużą wagę do rozwoju technicznych środków rozpoznania. Podjęto decyzję o utworzeniu narodowego systemu rozpoznania kosmicznego, zakupiono

¹⁸ В Польше готовят закон о ликвидации Центрального антикоррупционного бюро // ТАСС, 29.01.2024, <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/19843713>.

samoloty AWACS, zamówiono budowę okrętów rozpoznawczych oraz uzgodniono kwestię zakupu balonowego systemu rozpoznania radarowego. W grudniu 2022 r. podpisano kontrakt z francuską firmą Airbus Defence and Space na wyprodukowanie i wyniesienie na orbitę w 2027 r. dwóch satelitów rozpoznania optoelektronicznego S 950 typu *Pleiades Neo*, budowę w kraju naziemnej stacji odbioru danych oraz szkolenie specjalistów¹⁹.

We wrześniu 2023 r. utworzono w Polsce konsorcjum w celu budowy radarowego systemu rozpoznania kosmicznego na bazie satelitów *Iceye* fińskiej produkcji, w skład którego wejdą również stacjonarne i mobilne stacje odbioru danych²⁰. Wyniesienie aparatów kosmicznych planowane jest na 2025 r. Ze szwedzką firmą Saab w lipcu 2023 r. podpisano umowę o wartości 232 mln zł (57 mln USD) na zakup dwóch samolotów AWACS Saab 340 AEW&C, wcześniej używanych przez Siły Powietrzne ZEA, a także dostawę sprzętu obsługi naziemnej i świadczenie usług wsparcia logistycznego²¹. Pierwszy samolot przekazano 44 Bazy Lotnictwa Morskiego na lotnisku Gdynia-Babie Doły w marcu 2024 r., drugi – ma dotrzeć nie później niż do lipca 2024 r. W polskiej stoczni Remontowa Shipbuilding S. A. (Gdańsk) trwa budowa dla Marynarki Wojennej dwóch okrętów rozpoznawczych typu *Delfin*²². Kontrakt podpisano w listopadzie 2022 r. na kwotę 620 mln euro ze szwedzką spółką Saab Kockums, która odpowiada za realizację projektu. Ponadto dostarczy ona systemy walki okrętu oraz sprzęt rozpoznawczy. Przekazanie jednostek flocie zaplanowano na 2027 r.

Na początku 2024 r. Departament Stanu USA zaaprobował sprzedaż Polsce elementów balonowego systemu rozpoznania radarowego o wartości 1,2 mld USD, które planuje się rozmieścić wzdłuż granic z obwodem kaliningradzkim w Rosji i Białorusią²³.

SIŁY WYWIADOWCZE PAŃSTW NATO W POLSCE

Terytorium Polski jest wykorzystywane przez Centralną Agencję Wywiadowczą USA jako przyczółek do prowadzenia operacji specjalnych i kierowania agenturą na Ukrainie, w Rosji

¹⁹ Польша получит доступ к новейшей системе космической разведки // Репортер, 06.01.2023, <https://topcor.ru/30788-polsha-poluchit-dostup-k-novejshej-sisteme-kosmicheskoy-razvedki.html>.

²⁰ Польша наращивает шпионские спутниковые программы на фоне российской угрозы // GuildHall, 12.03.2024, <https://ghall.com.ua/2024/03/12/polsha-narashhivaet-shpionskie-sputnikovye-programmy-na-fone-rossijskoj-ugrozy/>.

²¹ Веб-страница <https://bmpd.livejournal.com/4729925.html>.

²² Веб-страница <https://armstrade.org/includes/periodics/mainnews/2024/0129/075477744/detail.shtml>.

²³ Госдеп США одобрил продажу Польше систем разведки на \$1,2 млрд // РБК, 08.02.2024, <https://www.rbc.ru/rbcfreenews/65c4154c9a79477bc108184e>.

i na Białorusi. Porozumienie w sprawie wykorzystania infrastruktury kraju zawarto w marcu 2022 r., kiedy dyrektor CIA William Burns przyleciał do Warszawy²⁴. Od 2015 r. w Krakowie mieści się Centrum Ekspertkie Kontrwywiadu NATO. W jego skład wchodzi przedstawiciele Czech, Chorwacji, Francji (jako obserwator), Niemiec, Węgier, Włoch, Litwy, Polski, Rumunii, Słowacji, Słowenii i USA. Centrum przeznaczone jest do opracowywania doktryn i koncepcji oraz szkolenia specjalistów w tej dziedzinie. Szkolenie poligonowe żołnierzy odbywa się na poligonie Lešť (Słowacja)²⁵.

Wzdłuż granic Polski od północy i wschodu rozmieszczono obiekty Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Służby Kontrwywiadu Wojskowego, które mogą być wykorzystywane przez służby specjalne państw NATO:

- z obwodem kalinigradzkim Rosji – w rejonie Gdynia–Gdańsk (ABW i SKW, w odległości do 70 km od granicy);
- z Białorusią – w Białymstoku (ABW i SKW, około 40 km);
- z Ukrainą – w Lublinie (ABW i SKW, około 75 km) i Rzeszowie (ABW, do 70 km).

PROBLEMY POLSKICH SŁUŻB SPECJALNYCH

Przedstawiciele służb specjalnych Polski wskazują na niewystarczającą liczebność obsady kadrowej dla realizacji zadań oraz ograniczone finansowanie. Przeprowadźmy analizę porównawczą z analogicznymi formacjami Rumunii i Niemiec (na przykładzie cywilnych służb wywiadu zewnętrznego). Odnotowuje się minimalną ilość funkcjonariuszy AW na 100 tys. mieszkańców – ponad dwukrotnie i pięciokrotnie mniej w porównaniu z wskaźnikami odpowiednio Rumunii i Niemiec. W krajach Europy Środkowej służbom wywiadu zewnętrznego przeznacza się 4–5 razy mniej środków na jednego funkcjonariusza rocznie.

²⁴ Западная пресса: Американская разведка превратила Польшу в «хаб» для взаимодействия с украинской и российской агентурой // Военное обозрение, 05.07.2023, <https://topwar.ru/220912-zapadnaja-pressa-amerikanskaja-razvedka-prevratila-polshu-v-hab-dlja-vzaimodejstvijs-s-ukrainskoj-i-rossijskoj-agenturoj.html>.

²⁵ Centrum Kontrwywiadu NATO działa w Krakowie // Polska Zbrojna, 19.10.2017, <https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/23902?t=Centrum-Kontrwywiadu-NATO-dziala-w-Krakowie>.

Analiza porównawcza Agencji Wywiadu Polski ze służbami wywiadu zewnętrznego Rumunii i Niemiec

Państwo	Liczba ludności (mln osób)	Liczebność personelu służby (osoby)	Liczba funkcjonariuszy na 100 tys. mieszkańców	Budżet na 2022 r. (mln USD)	Kwota na jednego funkcjonariusza rocznie (tys. USD)
Polska	37,8	około 1200	3	61,3	51
Rumunia	19,0	ponad 3000	16	około 130	43
Niemcy	83,8	około 6000	7	ponad 1300	217

Źródło: opracowanie własne autora.

Współczesna polska wspólnota wywiadowcza powieliła wszystkie problemy i skandale swojej niedawnej przeszłości:

- mianowanie na stanowiska kierownicze nie profesjonalistów, lecz towarzyszy partyjnych i przyjaciół;
- wykorzystywanie służb specjalnych przeciwko przeciwnikom politycznym i opozycji;
- skandale korupcyjne;
- braki kadrowe i niski prestiż służby.

Każda zmiana władzy w kraju (gdy lewica zastępuje prawicę lub na odwrót) prowadzi do wymiany kierownictwa służb specjalnych, a czasami do wszczęcia przeciwko nim postępowań karnych. Wyjątkiem nie były również wybory z 2015 r., w których zwyciężyła prawicowa partia „Prawo i Sprawiedliwość”. Jej przedstawiciele, przy zaangażowaniu służb specjalnych, zaczęli bezwzględnie rozliczać się z przeciwnikami politycznymi. Na stanowisko Ministra-Koordynatora Służb Specjalnych został mianowany wiceprezes partii Mariusz Kamiński, który był liderem polskiej skrajnie prawicowej organizacji „Liga Republikańska”. Będąc szefem

Centralnego Biura Antykorupcyjnego w latach 2006–2009 Kamiński zapamiętany został z prowokacji zorganizowanych przeciwko oponentom politycznym. Za jedną z nich w marcu 2015 r. został skazany na trzy lata pozbawienia wolności i zakaz zajmowania stanowisk państwowych, jednak później został ułaskawiony przez swojego starego znajomego – prezydenta Polski Andrzeja Dudę. Prokurator biorąca udział w procesie sądowym została aresztowana pod zarzutem korupcji, a sędzia, który ogłosił wyrok, został odsunięty od orzekania i przeniesiony w stan spoczynku.

Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego przejął Piotr Pogonowski, przyjaciel i towarzysz Kamińskiego z „Ligi Republikańskiej”, z wykształcenia prawnik – specjalista w dziedzinie prawa cywilnego, który wcześniej nie miał styczności z kwestiami bezpieczeństwa państwowego. W mniej niż rok został awansowany od stopnia kaprała do pułkownika.

W listopadzie 2015 r. ministrem obrony został mianowany Antoni Macierewicz, który kontynuował „polowanie na czarownice” w służbach specjalnych kraju. Rozpoczęły się zwolnienia oficerów wywiadu, którzy wstąpili do służby w epoce „komunistycznej”. W październiku 2017 r. Macierewicz doprowadził do uchwalenia przez Sejm ustawy, która obniżyła emerytury ponad 24 tys. byłych funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa PRL – od oficerów wywiadu po sprzątaczkę. Nawet osoby, które przepracowały w tamtym okresie zaledwie kilka miesięcy, zobaczyły, że ich emerytury spadły poniżej granicy ubóstwa (z 3700 do 1100 złotych miesięcznie).

W grudniu 2017 r. z inicjatywy Macierewicza zatrzymano dwóch byłych szefów Służby Kontrwywiadu Wojskowego: Janusza Noska (stał na czele SKW w latach 2008–2013) i Piotra Pytla (w latach 2013–2015). Byli oni podejrzewani o współpracę z rosyjską FSB z naruszeniem polskiego prawa. Zdaniem byłego ministra obrony Polski Tomasza Siemoniaka sprawa ta stanowiła element walki politycznej w kraju i osobistą zemstę Macierewicza na swoich oponentach²⁶.

Po wyborach parlamentarnych, które odbyły się w Polsce w październiku 2023 r., i zwycięstwie w nich partii lewicy i centrum opozycji, premierem został Donald Tusk. Na jego

²⁶ Экс-главу военной контрразведки Польши задержали из-за договора с ФСБ РФ // EADaily, 06.12.2017, <https://easily.com/ru/news/2017/12/06/eks-glavu-voennoy-kontrrazvedki-polshi-zaderzhali-iz-za-dogovora-s-fsb-rf>.

wniosek zostali odwołani wszyscy szefowie służb specjalnych, mianowani wcześniej przez kierownictwo kraju z partii „Prawo i Sprawiedliwość”.

W sierpniu 2022 r. do dymisji podał się szef Agencji Wywiadu Piotr Krawczyk (kierował służbą od 2016 r.), któremu zarzucono brak profesjonalizmu i korupcję²⁷. Na fali walki z pandemią COVID-19 Krawczyk w 2020 r. zaoferował polskiemu Ministerstwu Zdrowia zakup – za pośrednictwem firmy-krzak należącej do byłego handlarza bronią Andrzeja Izdebskiego – 1241 respiratorów, udzielając własnych gwarancji. W rezultacie Ministerstwo Zdrowia powstrzymało się od weryfikacji wykonawcy, który odstąpił od standardowego kontraktu, i wypłaciło zaliczkę w wysokości 154 mln złotych (około 35 mln USD). Izdebski nie wywiązał się ze swoich zobowiązań. Uciekł do Albanii, gdzie odnaleziono jego zwłoki, które przewieziono do Polski i natychmiast skremowano. Pieniądzy nie odnaleziono.

W polskich służbach specjalnych odnotowuje się znaczny deficyt obsady. Na przykład liczba funkcjonariuszy Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego znajduje się na minimalnym poziomie – przy etatowej liczebności wynoszącej 5000 osób, w ABW służy mniej niż 4000. To najniższy wskaźnik od momentu utworzenia służby w 2002 r.²⁸.

Byli funkcjonariusze AW wskazują na niski prestiż służby w Agencji. Deficyt kadr jest tak duży, że ogłoszenia o przyjęciu do służby można spotkać nie tylko w Internecie, ale także w okolicach ulicy Miłobędzkiej, gdzie znajduje się główna siedziba AW, a nawet w sąsiednim kościele NMP Matki Zbawiciela. „Jest ogromny problem z kadrami, ogłoszenia o naborze do służby widziałem już nawet na przystankach autobusowych, co nigdy wcześniej się nie zdarzało” – napisał Tomasz Broniś, były funkcjonariusz Agencji Wywiadu, obecnie właściciel agencji detektywistycznej²⁹. W celu powstrzymania odchodzenia funkcjonariuszy służb specjalnych ze służby oraz podniesienia ich motywacji, od marca 2023 r. zwiększono im uposażenie poprzez wprowadzenie dodatków. Przedstawicielom Agencji Wywiadu i Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, którzy wykonują obowiązki w stolicy, wprowadzono dodatek w wysokości

²⁷ В разведку с Польшей пойдет не каждый // Независимая газета, 07.08.2022, https://www.ng.ru/world/2022-08-07/6_8506_poland.html.

²⁸ Trzęsienie ziemi w ABW. «Od mieszania w szklance wody nie przybędzie» // O2, 14.03.2024, <https://www.o2.pl/informacje/trzesienie-ziemi-w-abw-od-mieszania-w-szklance-wody-nie-przybedzie> 7005808770206496a.

²⁹ Разведка Польши прибедняется с умыслом // Деловая газета «Взгляд», 12.01.2023, <https://vz.ru/world/2023/1/12/1194500.html>

31,5% płacy zasadniczej, a oficerom AW „realizującym czynności operacyjno-rozpoznawcze w ramach delegacji służbowej” – dodatek w wysokości 6% za każdy dzień służby poza granicami Polski. Ponadto funkcjonariuszom wszystkich służb specjalnych zwiększono dodatek „emerytalny”. Jest to miesięczne świadczenie po 15 latach służby – w wysokości 5% uposażenia, ze corocznym wzrostem o 1% do osiągnięcia poziomu 15%.

Polskie władze podejmują dalsze działania w celu rozwiązania problemów kadrowych. W ustawie budżetowej na 2024 r. przewidziano średnioroczne tempo wzrostu wynagrodzeń o 20% dla urzędników państwowych, w tym dla funkcjonariuszy służb specjalnych.

Maksymalna stawka wynagrodzenia zasadniczego funkcjonariuszy i pracowników ABW wzrośnie z 3900–13500 do 4700–16200 złotych (z 968–3350 do 1166–4020 USD). Podniesiona zostanie również wysokość dodatku za stopień wojskowy średnio o 44%³⁰.

OCENA DALSZEGO ROZWOJU POLSKIEJ WSPÓLNOTY WYWIADOWCZEJ

Głównym kierunkiem działalności polskich służb specjalnych pozostaną Rosja i Białoruś. Ze względu na duże wydatki państwa na zakup uzbrojenia i sprzętu wojskowego nie przewiduje się znacznego zwiększenia finansowania służb specjalnych. Na ich rozwoju będzie nadal ciążyć niestabilna sytuacja polityczna w kraju – słaba koalicja rządowa, przynależność premiera i prezydenta do różnych bloków partyjnych. Agencje bezpieczeństwa wewnętrznego i wywiadu będą wciągane w walkę polityczną, co nie pozwoli im na rozwój i doprowadzi do dalszego spadku ich autorytetu w kraju. Zmiany w wojskowych służbach specjalnych prawdopodobnie ograniczą się jedynie do wymiany kierownictwa.

Reforma Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego będzie wymagać dużej liczby nowych funkcjonariuszy. Biorąc pod uwagę istniejące braki kadrowe (ponad 20% stanu etatowego), możliwość przekształcenia służby staje pod znakiem zapytania. Wyjściem z sytuacji jest przejście do ABW personelu po rozwiązaniu CBA. Jednak część jego funkcjonariuszy przejdzie do służby w Krajowej Administracji Skarbowej i Policji, a część odejdzie ze służby.

³⁰ Веб-страница <https://kadry.infor.pl/wiadomosci/6499304,agencja-bezpieczenstwa-wewnetrznego-dostanie-podwyzki-funkcjonariusze.html>

Wzmocnienie komponentu technicznego działalności wywiadowczej doprowadzi do konieczności reformy Służby Wywiadu Wojskowego, w trakcie której wymagane będzie:

- zwiększenie liczby wojskowych zajmujących się pracą analityczną;
- utworzenie nowej jednostki odpowiedzialnej za prowadzenie rozpoznania radarowego;
- podporządkowanie Centrum Rozpoznania Kosmicznego bezpośrednio Dowództwu SWW (zamiast Wojskom Lądowym).

Mimo problemów polskiej wspólnoty wywiadowczej służby specjalne tego kraju stanowią poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej (podkreślenie – K.K.).

Tłumaczenie Kazimierz Kraj